

**POLITIČKE STRANKE I
LJUDSKA PRAVA LGBT OSOBA:
MONITORING OPŠTIH IZBORA
2014. GODINE**

Darko Pandurević, Emina Bošnjak, Naida Kučukalić

Političke stranke i ljudska prava LGBT osoba:
monitoring Opštih izbora 2014. godine
Darko Pandurević, Emina Bošnjak, Naida Kučukalić

Sarajevo, 2015.

Edicija *Ljudska prava*
Ediciju uređuje: Emina Bošnjak
Knjiga broj 41

naslov: Političke stranke i ljudska prava LGBT
osoba: monitoring Opštih izbora
2014. godine
autor_ice: Darko Pandurević, Emina Bošnjak,
Naida Kučukalić
lektura: Maja Sijerčić
prevod: Jasenka Kapetanović
prelom_naslovnica: Lejla Huremović
izdavač: Sarajevski otvoreni centar
za izdavača: Saša Gavrić

©autori/Sarajevski otvoreni centar

Nekomercijalno umnožavanje, fotokopiranje ili bilo koji drugi oblik reprodukcije cijele publikacije ili njenih dijelova jeste poželjno, uz prethodno pismeno informisanje izdavača na mail: office@soc.ba.

Ovu publikaciju je omogućila velikodušna podrška američkog naroda putem Američke ambasade u Sarajevu i svi stavovi, mišljenja i zaključci izneseni u publikaciji, ne odražavaju nužno stav Američke ambasade ili Vlade SAD-a, već isključivo autora i autorica.

Darko Pandurević, Emina Bošnjak, Naida Kučukalić

**Političke stranke i ljudska prava LGBT osoba:
monitoring Opštih izbora 2014. godine**

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

342.726:613.885]:329(497.6)

PANDUREVIĆ, Darko

Političke stranke i ljudska prava LGBT

osoba :

monitoring opštih izbora 2014. godine / Darko

Pandurević, Emina Bošnjak, Naida Kučukalić. -

Sarajevo : Sarajevski otvoreni centar, 2015. -

39

str. : graf. prikazi ; 21 cm. - (Edicija Ljudska

prava / Sarajevski otvoreni centar ; knj. 41)

O autorima: str. 37-38. - Bibliografija i bilješke

uz tekst.

ISBN 978-9958-536-31-1

1. Bošnjak, Emina 2. Kučukalić, Naida

COBISS.BH-ID 22092550

SADRŽAJ

SAŽETAK	7
1. UVOD	8
2. OKVIR PRAĆENJA I ANALIZA ODNOSA POLITIČKIH STRANAKA PREMA PRAVIMA LGBT OSOBA U BIH, TOKOM OPŠTIH IZBORA 2014. GODINE	11
3. ŠTA SU PREDSTAVNICI POLITIČKIH STRANAKA REKLI O PRAVIMA LGBT OSOBA U BIH?	15
3.1. Socijaldemokratska partija Bosne i Hercegovine (SDP BiH)	16
3.2. Stranka demokratske akcije (SDA)	17
3.3. Savez za bolju budućnost (SBB)	19
3.4. Hrvatska demokratska zajednica BiH (HDZ BiH)	20
3.5. Stranka za BiH (SBiH)	21
3.6. Hrvatska demokratska zajednica 1990 (HDZ 1990)	22
3.7. Narodna stranka Radom za boljitak (NSRzB)	23
3.8. Demokratska narodna zajednica BiH (DNZ BiH)	24
3.9. Savez nezavisnih socijaldemokrata (SNSD)	25
3.10. Srpska demokratska stranka (SDS)	26
3.11. Partija demokratskog progresa (PDP)	26
3.12. Demokratski narodni savez (DNS)	27
3.13. Demokratska fronta (DF)	28
3.14. Naša stranka	29
4. ZAKLJUČAK I PREPORUKE	31
DODATAK	34
O AUTORIMA	37
O SARAJEVSKOM OTVORENOM CENTRU	39

SAŽETAK

Tokom predizborne kampanje za Opšte izbore 2014. godine, bilo je veoma malo obećanja u vezi s ljudskim pravima. Kompletna sfera poštivanja i zaštite ljudskih prava, bila je ignorisana ili potisnuta u drugi plan, u odnosu na etnonacionalne slogane i nacionalističku retoriku.

Predstavnici partija su opravdano i očekivano, najveću pažnju posvećivali rastućim ekonomsko-socijalnim problemima i pitanjima, ali, s druge strane, ljudska prava su spominjali tek površno, bez jasnih ciljeva, ili isključivo kao pitanje koje predstavlja jedan od uslova u procesu evropskih integracija.

U skladu s tim, bilo je skoro nemoguće zabilježiti spominjanje pojmova kao što su LGBT osobe, zaštita od diskriminacije na osnovu spola, rodnog identiteta ili seksualne orijentacije.

1. UVOD

“Ono što sam čeznula čuti u brojnim TV debatama je pitanje vašeg osobnog i stranačkog odnosa prema LGBT zajednici. Ne zato što mislim da je to pitanje svih gorućih pitanja u ovom trenutku, nego zato što će i to pitanje biti otvoreno u pristupnom paketu na putu ka EU.”

Fadila Nura Haver, “Slobodna Bosna”, 9.10.2014.

Iako lezbejke, gejevi, biseksualne, transrodne (LGBT) osobe čine oko 10% stanovništva svake zemlje, pa time i desetinu glasačkog tijela, domaće političke partije, bilo kojeg ideološkog profila, nemaju izgrađene stavove o pitanjima koja se tiču LGBT osoba i njihovih prava i ne idu dalje od floskula o jednakosti i ravnopravnosti svih građana/ki. Govoriti o postojanju politika političkih stranaka usmjerenih ka smanjenju nivoa diskriminacije ili nasilja, inkluziji i unapređenju prava LGBT osoba u bh. društvu je i više nego suvišno.¹

Šutnja bh. političkih stranaka o pravima LGBT osoba, narušena je rijetkim istupima i saopštenjima za javnost, kao krajnjim dometima reagovanja koja se povezuju samo s malobrojnim strankama, ili žestokim kršenjem ljudskih prava koja uključuju fizičke napade i teške povrede LGBT osoba,² a politički

1 Primjer dobre prakse proaktivnog pristupa problemima i potrebama LGBT osoba jesu politike ORaH-a za unapređenje prava LGBT osoba, dostupne na: https://www.orah.hr/images/dokumenti/lgbt/ORaH_LGBT_politika_finalan_prijedlog.pdf.

2 Jedine dvije stranke, koje su reagovala na napad na Festivalu Merlinka 2014. godine, su Naša stranka (<http://www.oslobodjenje.ba/vijesti/bih/nasa-stranka-o-napadu-na-ucesnike-festivala-merlinka-sramna-manifestacija-mrznje>) i SDP BiH (<http://www.sdp.ba/novost/21396/forum-mladih-sdp-bih-osuduje-ispoljavanje-svagog->

stavovi o pitanjima slobode okupljanja, prilagodbe spola, životnog partnerstva, diskriminacije u raznim društvenim sferama, između ostalog, u obrazovanju i zdravstvu, te drugim područjima, zbog čega LGBT osobe ne mogu živjeti dostojanstven život, jednostavno nisu artikulirani.

Dok je u Sjedinjenim Američkim Državama pitanje proširenja bračne jednakosti na istospolne parove, jedan od osnova za pozicioniranje dvije najveće političke partije: Demokratske stranke i Republikanske stranke, a evropske političke stranke iz svih dijelova ideološkog spektra: lijeve, socijaldemokratske, zelene, pa čak i narodne i konzervativne stranke desnog centra, uključuju pitanja ljudskih prava LGBT osoba u svoje programe i politike, ovdašnje stranke još nisu prepoznale vrijednost *roza glasa*.³ Ovakvom odnosu doprinosi i nevidljivost samih LGBT osoba u našem društvu: tek mali broj LGBT osoba je javno obznanio svoju seksualnu orijentaciju i/ili rodni identitet, a i sam LGBT pokret, do nedavno nije imao sistematski, otvoren i jasan pristup artikulaciji zahtjeva prema političkim strankama i njihovim predstavnicima/cama.

Tokom 2013. godine, Sarajevski otvoreni centar je proveo istraživanje o potrebama i problemima LGBT osoba u Bosni i Hercegovini,⁴ kako bi se indentifikovali stvarni problemi i procijenile konkretne potrebe LGBT osoba. Dio istraživanja se odnosio i na stepen aktivne i pasivne političke participacije LGBT osoba u Bosni i Hercegovini, a rezultati su pokazali da 60% ispitanih koristi svoje pasivno pravo glasa, 11% ispitanih je član/ica neke političke partije (najviše u SDP-u BiH, a zatim i u Našoj stranci), a 21% se kandidovalo na izborima.

Imajući u vidu ovakve rezultate istraživanja, nedostajao je drugi dio slagalice: kako političke stranke kroz njihov uticaj i djelovanje utiču na svakodnevni život lezbejki, gejeva, biseksualnih i transrodnih osoba, te kako, između ostalog,

oblika-mrznje-i-netolerancije).

3 Roza glas se odnosi na pasivno biračko pravo LGBT osoba.

4 Dostupno na http://soc.ba/site/wp-content/uploads/2013/09/Analiza-istrazivanja-bhs_web-verzija.pdf

vode kampanje tokom najintenzivnijeg dijela izbornog ciklusa: predizbornog perioda i da li prepoznaju svoje LGBT glasače/ice i njihove probleme i potrebe.

S tom namjerom, u sklopu projekta “Političke stranke i prava LGBT osoba u BiH” analizirali smo dokumente odabranih političkih stranaka: statute, političke platforme, izborne dokumente, ali i predizborna obećanja, te smo kreirali i dostavili upitnik strankama s ciljem ispitivanja stavova najrelevantnijih političkih stranaka prije Opštih izbora 2014. godine o stanju ljudskih prava LGBT osoba, te socijalnim i ekonomskim pitanjima u vezi sa LGBT osobama u BiH.

2. OKVIR PRAĆENJA I ANALIZA ODNOSA POLITIČKIH STRANAKA PREMA PRAVIMA LGBT OSOBA U BIH, TOKOM OPŠTIH IZBORA

Različita pitanja i oblasti, koji se tiču života LGBT osoba, u nadležnosti su različitih nivoa vlasti. Pitanje diskriminacije - izmjena zakona, njegove efikasne implementacije, te stvaranje okvirnih politika, koje se bave prevencijom diskriminacije (strategije i akcioni planovi) - jeste pitanje koje je u nadležnosti Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH (državni nivo), dok su pitanja uvođenja zločina iz mržnje na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta, te pitanja životnih zajednica, u nadležnosti entiteta i Brčko distrikta BiH. Oblast obrazovanja i prava na okupljanje je, velikim dijelom, pokrivena kroz rad kantonalnih državnih organa.

Za analizu i praćenje političkih stranaka u predizbornom periodu, te njihove opredijeljenosti (formulisanoj u političkim i izbornim dokumentima) i obećanja u vezi s unapređenjem prava LGBT osoba u BiH, od ukupno 17 političkih partija, koje su na izborima održanim 3. oktobra 2010. godine osvojile mandate u Parlamentarnoj skupštini BiH, Zastupničkom domu FBiH i Narodnoj skupštini RS-a,⁵ odabrali smo 12 stranaka sa osvojenim mandatima za Parlamentarnu skupštinu BiH:

- Socijaldemokratska partija Bosne i Hercegovine (SDP BiH)
- Stranka demokratske akcije (SDA)
- Savez za bolju budućnost (SBB)
- Hrvatska demokratska zajednica BiH (HDZ BiH)

5 Saša Gavrić, Damir Banović (2012). Parlamentarizam u Bosni i Hercegovini. Sarajevo, Sarajevski otvoreni centar/Fondacija Friedrich Ebert, str. 274

- Stranka za BiH (SBiH)
- Hrvatska demokratska zajednica 1990 (HDZ 1990)
- Narodna stranka Radom za boljitak (NSRzB)
- Demokratska narodna zajednica BiH (DNZ BiH)
- Savez nezavisnih socijaldemokrata RS (SNSD)
- Srpska demokratska stranka (SDS)
- Partija demokratskog progresa (PDP)
- Demokratski narodni savez RS (DNS)

s pretpostavkom da će one vjerovatno imati i značajnu ulogu u zakonodavnoj/izvršnoj vlasti nakon Opštih izbora 2014. godine, na različitim nivoima vlasti. U analizu, smo, pored ovih 12 stranaka, uključili i Demokratsku frontu i Našu stranku, koje su se pokazale kao stranke koje bh. LGBT zajednica prepoznaje kao one koje potencijalno mogu zastupati njihove interese.⁶

Tabela 1: Osvojeni mandati političkih partija na Opštim izborima 2010. godine

Politička stranka / koalicija	Parlamentarna skupština BiH (42 mandata)	Zastupnički dom Federacije BiH (98 mandata)	Narodna skupština Republike Srpske (83 mandata)
SDP	8	28	3
SNSD	8	1	37
SDA	7	23	2
SDS	4	-	18
SBB	4	13	-
HDZ BiH	3	12	-
SBiH	2	9	-
HDZ 1990 - HSP	2	5	-
NSRB	1	5	-
PDP	1	-	7
DNS	1	-	6

⁶ Jasmina Čaušević (2013). Brojevi koji ravnopravnost znače. Analiza rezultata istraživanja potreba LGBT osoba u Bosni i Hercegovini. Sarajevo, Sarajevski otvoreni centar, str 60.

Politička stranka / koalicija	Parlamentarna skupština BiH (42 mandata)	Zastupnički dom Federacije BiH (98 mandata)	Narodna skupština Republike Srpske (83 mandata)
ASDA	-	1	-
DNZ	1	1	-
DP	-	-	3
SP - PUP	-	-	4
SRS	-	-	1
NDS	-	-	2

Drugi dio istraživanja sastojao se od upitnika⁷, pomoću kojeg su se nastojali utvrditi stavovi najrelevantnijih političkih stranaka u Bosni i Hercegovini (također zasnovano na ostvarenim rezultatima Opštih izbora 2010. godine) o aktuelnim socijalnim i ekonomskim pitanjima koja se tiču LGBT osoba, a bilo je planirano da se na osnovu dobijenih rezultata radi analiza stepena političke podrške LGBT problemima. Upitnik se sastojao od 10 pitanja i poslan je svim navedenim strankama u septembru 2014. godine, nakon čega smo obavili telefonske razgovore s njihovim predstavnicima. Od dvanaest navedenih stranaka, na telefonski poziv su odgovorili/e, sa obećanjem da će poslati ispunjen upitnik, predstavnici sljedećih stranaka: SNSD, SDS, SBB, SBiH, NSRzB, PDP. Iz NSRzB-a nam je rečeno da je upitnik poslan natrag i da: "... uostalom to sve ima na web siteu", iz PDP-a su naveli da je: "Neko sigurno na to odgovorio, ali ne znaju gdje je upitnik", a iz SBB-a su obećali da će se ponovo javiti. Odgovori nikad nisu stigli.

Isti upitnik smo poslali ponovo u decembru 2014. godine, nakon Opštih izbora i opet nismo dobili ni jedan odgovor. Treći dio istraživanja sastojao se od analize medijskih izvještaja u predizbornom periodu (od septembra do oktobra 2014.), kroz postojeći sistem monitoringa izvještavanja medija o LGBT temama i osobama.⁸ Kroz ovaj

⁷ Upitnik je dodat kao aneks ovom izvještaju.

⁸ Kristina Ljevak, Lejla Huremović, Sandra Zlotrg (2014). Ka pozitivnim praksama: Izvještavanje medija u 2014. godini o LGBT temama u Bosni i Hercegovini. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar, Fondacija Heinrich Böll - Ured za BiH, Fondacija CURE,

medijski monitoring, u navedenom periodu nije zabilježena nijedna izjava predstavnika/ca političkih stranaka o zaštiti i unapređenju prava LGBT osoba. Međutim, u medijima, koji nisu obuhvaćeni ovim monitoringom, uspjeli smo doći samo do jednog izvora, u kojem je na neki način tretirana ova oblast. U okviru dugoročne strategije “Imate riječ!”, Nacionalnog demokratskog instituta BiH i Fondacije Dokukino za pospješivanje komunikacije građana BiH i predstavnika političkih stranaka, nastao je niz kratkih video zapisa, u kojima je nekoliko predstavnika/ca različitih političkih stranaka dalo odgovore na pitanje kako se njihova stranka namjerava baviti unapređenjem prava LGBT osoba u BiH. Njihove odgovore prenosimo u cijelosti u nastavku teksta.

str 10-13, dostupno na http://soc.ba/site/wp-content/uploads/2014/12/cekajuci-ravnopravnost-2_web.pdf

3. ŠTA SU PREDSTAVNICI POLITIČKIH STRANAKA REKLI O PRAVIMA LGBT OSOBA U BiH?

U Tabeli 2 donosimo kratki pregled političkih dokumenata stranaka, koje smo odabrali za monitoring, te dokumenata političkih kampanja, koje su vođene za Opšte izbore 2014. godine.

Tabela 2: Pregled dokumenata političkih partija

Stranka	Statut	Izborni dokumenti	Obećanja (izjave u medijima, saopštenja, debate)
1 SDP BiH	x	Program SDP BiH	Imate riječ
2 SDA	x x x	Izborna platforma SDA za Opće izbore u BiH 2014., Programska deklaracija Petog kongresa SDA	Imate riječ
3 SBB	x	Programska deklaracija SBB BiH	
4 HDZ BiH	x x	Program HDZ BiH, Programska deklaracija HDZ BiH	Imate riječ
5 SBiH	x	Program SBiH 2015.-2020.	
6 HDZ 1990	x	Programska deklaracija HDZ 1990	Imate riječ
7 NSRzB	x	Program za 10 za mandat 2014.	
8 DNZ	x	Programska deklaracija DNZ BiH	
9 SNSD	x	Program SNSD-a	
10 SDS	x	Program SDS-a	
11 PDP	x	Program 2011-2014	Imate riječ
12 DNS		Program DNS-a	
13 DF		Manifest stranke, program Vizija 14-22	
14 Naša stranka		Rješenja, 7 osnovnih dokumenata u kojim se navode programska rješenja Uvod, Opći programski ciljevi, Opći programski principi, Nova Bosna i Hercegovina, Programska opredjeljenja, Manifest i Treći put	Imate riječ

3.1. Socijaldemokratska partija Bosne i Hercegovine (SDP BiH)

Kako se navodi u *Statutu SDP-a BiH*⁹ u članu 4, osnovni ciljevi i zadaci SDP-a BiH, između ostalog su: *izgradnja bh. društva na osnovnim vrijednostima evropske socijaldemokratije: slobode, jednakosti, pravde i solidarnosti, te uvažavanje, poštovanje i ostvarivanje temeljnih prava i sloboda čovjeka i građanina, u skladu sa međunarodnim konvencijama, neovisno o njegovom pogledu na svijet, vjerskoj nacionalnoj i spolnoj pripadnosti, te političkom uvjerenju.*

Također se navodi *borba protiv svih vrsta diskriminacije i socijalne isključenosti, afirmacija rodne ravnopravnosti, zajamčenih prava ljudi na zdravstvenu i socijalna sigurnost i zaštitu, obrazovanje, radna, porodična i druga prava.*

U *Programu SDP-a BiH*¹⁰, jasno se navodi da su ciljevi i temeljne vrijednosti demokratije *sloboda življenja i ličnog dostojanstva, sloboda govora, savjesti i vjeroispovijesti; sloboda političkog okupljanja, organiziranja i izbora, kao i oslobađanje od straha, neznanja, svakog oblika potčinjenosti i represije nad čovjekovim mišljenjem, njegovim težnjama i potrebama.*

Iako se riječi jednakost, solidarnost i jednaka prava pojavljuju u programskim ciljevima i *Statutu SDP-a BiH*, nigdje se ne spominje LGBT zajednica, a od manjinskih grupa na nekoliko mjesta se spominju Jevreji, Romi, Albanci i ostali i to kao nacionalne manjine koje žive u BiH.

Činjenica je da se na ženska ljudska prava stavlja akcenat. Kada se govori o jednakosti i jednakopravnosti, spominje se u kontekstu jednakosti među narodnostima, ženama i muškarcima, kao jednakost među spolovima.

Iako u SDP-u BiH pozivaju na saradnju sa civilnim društvom i građanima/kama i napominju kako su otvoreni za inicijative

9 http://sdp.ba/upload/documents/dokumenti/STATUT_SDP_BiH.pdf

10 http://sdp.ba/upload/documents/dokumenti/PROGRAM_SDP_BiH.pdf

građana/ki za *rješavanje stvarnih problema društva u BiH*, nismo dobili odgovor na upitnik.

U seriji kratkih video izjava u okiru projekta *Imate riječ*,¹¹ koje su snimane tokom oktobra i novembra 2014. godine, Besima Borić, članica predsjedništva SDP-a BiH, na pitanje: “Na koji način se vaša stranka namjerava baviti unapređenjem prava LGBT osoba u Bosni i Hercegovini?”, odgovorila je: “SDP BiH ima jasno definirano u svom programu i statute borbu za ljudska prava, univerzalna i borbu protiv diskriminacije svih vrsta, ali je tačno da u dijelu, koji regulira rodnu ravnopravnost i zaštitu manjinskih prava, nismo decidirano ili eksplicitno govorili o LGBT populaciji. S obzirom da smo sada u raspravama oko izmjene i *Statuta i Programa*, ima puno prijedloga i vjerujem da će to biti usvojeno da u našim ciljevima i zadacima, SDP-a kao lijeve partije, utvrdimo i zaštitu seksualnih manjina. S druge strane, mi smo u SDP-u, takođe, u formiranju jedne interesne skupine mladih ljudi, koji će se u narednom periodu intenzivnije i konkretnije baviti zaštitom prava LGBT populacije, ali moram reći da smo i dosad, i nastaviti ćemo, svojim političkim aktivnostima baviti se, zapravo, unapređenjem prava LGBT populacije i kroz zakon o diskriminaciji, definiranju i sankcioniranju govora mržnje, zločina iz mržnje, u suradnji upravo sa udruženjima LGBT, kroz rasprave o Ustavu itd. To smo radili dosad i, naravno, nastaviti ćemo i dalje”.

3.2. Stranka demokratske akcije (SDA)

U članu 14 *Statuta SDA*,¹² kao poseban cilj stranke navodi se *afirmacija ljudskih prava i sloboda*. U istim ciljevima statuta stranke se navodi i *odgoj i obrazovanje u skladu sa tradicijom i suvremenim potrebama bosanskohercegovačkog društva*. Ostaje nejasno koje su tačno tradicije bh. društva i da li se kose s ciljem iznad, koji se odnosi na afirmaciju ljudskih prava i sloboda.

¹¹ <http://www.imaterijec.net/bs/o-projektu>

¹² <http://www.sda.ba/dokumentaSDA/STATUT%20SDA.pdf>

Programska deklaracija Petog kongresa SDA¹³ počinje sa riječima: Sa vjerom u Boga i željom da se pridržavamo moralnih vrijednosti koje proizlaze iz temeljnih vjerskih i etičkih načela i nastavlja sa željom da sadašnje i buduće generacije žive u miru i prosperitetu, uz poštivanje ljudskih prava i sloboda, međusobno uvažavanje i toleranciju gradeći jedinstvo bh. različitosti sa ciljem da naše razlike budu naše prednosti i bogatstvo, a ne razlozi za podjele i sukobe. Navedeno se, vjerovatno, odnosi na međunacionalnu toleranciju, više nego na stvarno prihvatanje svih različitosti koje su “naše bogatstvo”.

U fokusu *Programske deklaracije*, prvenstveno je reforma ustava, bh. i etnički identiteti, kao i vjerska prava i slobode, tradicionalne vrijednosti (ne definiše se koje bi to bile), sigurnost i pravosuđe i tek pred kraj teksta tretiraju se ekonomska i socijalna politika, obrazovanje, nauka i kultura. U odjeljku X. PORODICA, ODGOJ I DRUŠTVO, posebno se ističe promocija vrijednosti porodice kao temelja društva, uz suzbijanje pošasti današnjice, kao što su *narkomanija, prostitucija, alkoholizam itd.*

U fokusu SDA je očuvanje tradicije, porodice, rast nataliteta, što samo po sebi nije sporno ili loše, ali vrlo lako može biti isključivo prema LGBT osobama i njihovim pravima, pravu na slobodu izražavanja, socijalnim i ekonomskim pravima, koja su zapravo osnovna ljudska prava.

U izbornoj platformi SDA, najjače partije u FBiH po broju glasova, zaštita ljudskih prava nije među pet glavnih navedenih ciljeva i ne postoji gotovo nikakav osvrt na njihovu zaštitu i prava manjina, kao što su LGBT osobe. Spominjanje ove tematike, jedino je moguće naći u sklopu evropskih integracija i opredijeljenosti za usklađivanjem Ustava sa *Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda*, iako je moguće pretpostaviti da je ovdje gotovo isključivo naglasak na provođenju presude Sejdić-Finci.

Arnej Misirlić iz SDA je na pitanje: “Na koji način se vaša

¹³ <http://www.sda.ba/dokumentaSDA/PROGRAMSKA%20DEKLARACIJA.pdf>

stranka namjerava baviti unapređenjem prava LGBT osoba u Bosni i Hercegovini?”¹⁴, u seriji video zapisa *Imate riječ*¹⁵ odgovorio: ”SDA kao stranka jeste bazirana na tradicionalnim vrijednostima, ali jedna od tih tradicionalnih vrijednosti je upravo jednaka prava za sve i vođeni tim i našim evropskim putem, članstvom u porodici evropske narodne stranke, mi se borimo za demokratiju i transparentnost, a i jednaka prava za sve. Samim tim, mi smo izričito protiv homofobije i bilo kojih oblika govora mržnje“.

3.3. Savez za bolju budućnost (SBB)

U ciljevima SBB stranke, u fokusu je *nezavisnost sudstva, zaštita energetske resursa, osiguravanje zapošljavanja, očuvanje kulturnog identiteta*, a tek pred kraj se spominje *borba protiv diskriminacije po svim osnovama*.¹⁶ Zanimljivo bi bilo ispitati da li se pod ovim podrazumijeva i diskriminacija na osnovu seksualne orijentacije i/ili rodnog identiteta. Da su iz SBB-a poslali ispunjen upitnik natrag, kao što su obećali, danas bi znali stavove ove stranke prema LGBT osobama u BiH.

U dijelu *Ljudska prava i slobode*, uopšteno se govori o ljudskim pravima kroz prizmu etničkih podjela, izgradnje socijalne države, zapošljavanja i slično. Pri kraju dokumenta, u dijelu pod nazivom *Porodica i odgoj*, također se promovise porodica kao *temelj stabilnog i zdravog društva*, a kada se govori o borbi protiv pošasti, konkretno su navedene slijedeće pojave: *borba protiv narkomanije, prostitucije, alkoholizma, nasilja u školama i nasilja nad djecom*.

Kako je nasilje jedan od (naj)većih problema LGBT zajednice, bilo bi dobro znati kako bi se u SBB-u obračunali sa nasiljem nad LGBT osobama, koje su diskriminisane na osnovu seksualne orijentacije i/ili rodnog identiteta.

U Programskoj deklaraciji SBB-a, u dijelu *Ljudska prava*

¹⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=Hya6fiqfATo>

¹⁵ Video dostupan na <https://www.youtube.com/watch?v=Zo139MJ3xNE>

¹⁶ <http://www.sbb.ba/politika-sbb-a>

*i slobode*¹⁷ spominje se osiguravanje nepristrasnosti Institucije ombudsmena, povratak izbjeglica, reforma ustava, nezaposlenost, specifične potrebe djece bez roditeljske skrbi, osoba sa invaliditetom i žrtava trgovine ljudima, kao i status žrtava seksualnog nasilja i civilnih žrtava rata. U jednoj stavci spominju se Romi.

Generalno, ostale grupacije društva se ne spominju, već se uopšteno poziva na glavne konvencije koje je BiH potpisala.

3.4. Hrvatska demokratska zajednica BiH (HDZ BiH)

U *Programu HDZ BiH*,¹⁸ kao i kod većine ostalih stranaka, na prvom mjestu se nalazi uopštena floskula: *Hrvatska demokratska zajednica je privržena načelima demokracije, poštivanju ljudskih sloboda, vladavini prava i načelu slobodnog tržišta*. Dalje u *Temeljnim načelima* se navodi da je *HDZ BiH demokršćanska i socijalna stranka*, dakle počiva na kršćanskim načelima, ali da je sloboda glavni postulat poštovanja drugog i drugačijeg.

Zanimljivo je da se zalažu i kažu da je *Pravo na osobnost i posebnost u skladu s vlastitim uvjerenjima temeljno pravo svakog čovjeka*. Iako se ovo može tumačiti na više načina, legitimno je bilo očekivati da će ova stranka poslati barem neki odgovor na naš upitnik. U svom programu, a u skladu sa kršćanskim vrijednostima, pozivaju se i na *pravo na život još nerođenog djeteta*.

Tu se dalje navodi briga za okoliš, obitelj kao temelj svakog društva, koju čine majka i otac (u braku), mlade i starije osobe, a poseban odjeljak je, između ostalih, namjenjen i *Crkvi i vjerskoj zajednici*, kao i *Republici Hrvatskoj*.

17 <http://www.sbb.ba/pdf/PROGRAMSKA%20DEKLARACIJA%20SBB%20BiH.pdf>

18 http://www.hdzbih.org/upload/tbl_dokumenti/program2011_web_164515.pdf

U dokumentima HDZ-a BiH, toliko o ljudskim pravima. Manjine se i ne pominju.

U seriji video zapisa *Imate riječ*,¹⁹ Marija Zelenika iz HDZ-a BiH je na pitanje: “Na koji način se vaša stranka namjerava baviti unapređenjem prava LGBT osoba u Bosni i Hercegovini?” odgovorila: “Mi poštujemo sve slobode ljudskih prava, poštujemo izbor svake osobe da bude ono što jeste, ali, na neki način se ne slažemo sa agresivnim nastupima, bilo osoba koje pripadaju LGBT zajednici, bilo osoba koje ih napadaju. Znači, mi podržavamo njihov rad, ali na način koji je u okviru sloboda ljudskih prava. Mislim da ni u jednom slučaju do sada, nismo govorili o nekim drugim pravima, osim čisto njihovom izražavanju da budu slobodne osobe, a to jesu kroz povelje Ujedinjenih naroda”.

3.5. Stranka za BiH (SBIH)

Slično kao u statutima drugih stranaka i u *Statutu SBIH* se kratko u članu 4²⁰ navodi *afirmisanje Bosne i Hercegovine, kao države u kojoj će svima biti zajamčena sloboda, jednakost, pravednost, mir, sigurnost i svaka druga ljudska prava i slobode utvrđene Ustavom i međunarodnim aktima.*

U *Programu SBIH za period 2015.-2020. godine*,²¹ kao jedna od stavki političkog djelovanja navodi se *podržati ravnopravnost i jednake mogućnosti za žene i muškarce, uključujući one koji pripadaju ranjivim grupama.* Ako LGBT populaciju smatramo ranjivom grupom, ova stranka bi, barem po svojim programskim ciljevima, trebala da u svoje političko djelovanje uključi pitanja koja se tiču LGBT populacije. Idu dalje i navode da će *osuditi seksističke komentare, govor mržnje ili bilo koji drugi oblik diskriminacije od strane članova i članica političkih partija, čime ćemo pokazati predanost načelu nediskriminacije.*

19 Video dostupan na <https://www.youtube.com/watch?v=Zo139MJ3xNE>

20 <http://www.szabih.com/wp-content/uploads/2014/02/STATUT-STRANKE-ZA-BOSNU-I-HERCEGOVINU.pdf>

21 <http://www.szabih.com/wp-content/uploads/2014/09/Program-SBIH-u-periodu-2015-2020.pdf>

Međutim, čitajući dalje program možemo se uvjeriti da ljudska prava i slobode nisu na listi prioriteta ove stranke. Program jeste konkretan, ali se uopšte ne bavi, osim deklarativno, ljudskim pravima i njihovom implementacijom.

Ni ova stranka se nikada nije oglasila, ni poslala ispunjen upitnik natrag.

3.6. Hrvatska demokratska zajednica 1990 (HDZ 1990)

U statutu stranke se kratko u članu 2²² navodi da je HDZ 1990 *narodna i socijalna stranka, jer zastupa interese svih društvenih slojeva, te da je slobodnjačka stranka, jer promiče ideju i sustav slobode za svakoga i svugdje.*

U *Programskoj deklaraciji*²³ je nešto opširnije navedeno zalaganje za puno ostvarivanje temeljnih ljudskih prava i sloboda, u skladu s međunarodnim poveljama i konvencijama, te za koja sve prava se bore i zalažu. Između ostalog stoji: *Protivimo se svim oblicima diskriminacije zasnovane na rasi, boji kože, spolu, jeziku, vjerovanju, etničkoj pripadnosti, političkim i drugim uvjerenjima.*

Treba napomenuti da je i HDZ 1990 demokršćanska socijalna stranka.

Jozo Čosić iz HDZ 1990 je na pitanje: “Na koji način se vaša stranka namjerava baviti unapređenjem prava LGBT osoba u Bosni i Hercegovini?”,²⁴ u video izjavama *Imate riječ*²⁵ odgovorio: “Dakle, potrebno je kroz politički rad, kroz medijski rad, kroz medijske nastupe, pojasniti kako svaka osoba ima pravo izbora. I mislim kako to nije nešto o čemu se treba naveliko i naširoko raspravljati. Te osobe imaju svoja prava

22 http://www.hdz1990.org/?page_id=1033

23 http://www.hdz1990.org/?page_id=1035

24 <https://www.youtube.com/watch?v=Hya6fiqfATo>

25 Video dostupan na <https://www.youtube.com/watch?v=Zo139MJ3xNE>

i društvo treba omogućiti da ih one praktiraju i u praksi. Mislim da tu nema ništa sporno. Dakle, medijskim nastupima pokušati pojasniti javnosti, pokušati objasniti svima kako su to osobe koje su na neki način različite od nas. Ali, svi smo mi međusobno različiti, nije to ništa sporno, po meni. Dakle, neka praktiraju svoja prava, i to je je to”.

3.7. Narodna stranka Radom za boljitak (NSRzB)

Strategija ove stranke za period od 2014. do 2018. godine, svodi se na privredni razvoj i rast. NSRzB ne posvećuje pažnju ljudskim pravima generalno, već se bavi radnim i ekonomskim pravima. Čitava politika ove stranke kreće se od ekonomskog razvoja prema ostvarivanju drugih boljitaka u državi, što znači da prema napisanom u *Programu za 10: mandat 2014. – 2018. godine*,²⁶ poticanjem razvoja i domaće privrede dolazimo do ekonomskog boljitka, a time do bolje socijalno-zdravstvene zaštite građana koju obezbjeđuje država. U njihovom programu, posebna poglavlja su posvećena privrednom razvoju, finansijama, ustavnom poretku i pravosuđu, obrazovanju, socijalnoj politici i zdravstvu, porodici, korupciji, sportu, kulturi i medijima, te dijaspori, nevladinom sektoru i vjerskim institucijama.

U odjeljku *Porodica*, navodi se da je to najvažnija institucija, gdje se stiču prva znanja, te stoji: *U porodici se čovjek rađa, stječe prve spoznaje o postojanju, ..., spoznaje najjaču unutrašnju pokretačku snagu stvaranja - ljubav, prihvata podnošljivost i zadovoljstvo zajedničkog života, uči poštivati druge i različitosti, ..., upija običaje, kulturu i tradiciju svoga naroda, stječe poimanje i snagu istine, poštenja i drugih moralnih vrijednosti, spoznaje vjeru.*

U istom odjeljku se kratko spominje ravnopravnost spolova, odnos prema mladima, gdje se u jednoj stavci navodi

²⁶ <http://www.zaboljitak.ba/index.php/izborni-program/>

sprečavanje diskriminacije mladih iz manjinskih populacija, ali se ne precizira na koje se tačno manjinske populacije misli. Spominje se i edukacija o seksualnom i reproduktivnom zdravlju. Kraj ovog odjeljka završava sa citatom: *Vratiti porodici tradiciju, dostojanstvo i uzvišenost*. Prema onome što piše u *Programu za 10*, u ovoj stranci su voljni i žele sarađivati s nevladinim sektorom.

Iz ove stranke nikada nisu odgovorili na naš upitnik. Kada smo ih zvali, rekli su da su poslali upitnik natrag i da *uostalom, sve to ima na njihovoj web stranici*.

3.8. Demokratska narodna zajednica BiH (DNZ BiH)

U *Statutu DNZ-a BiH* u članu 9,²⁷ kao jedan od ciljeva navodi se: *izgradnja bosanskohercegovačkog društva na osnovama evropskih demokratskih dostignuća, vladavine prava, slobode i solidarnosti*, kao i *uvažavanje i ostvarivanje osnovnih prava i sloboda čovjeka i građanina, u skladu sa međunarodnim konvencijama, neovisno o njegovoj nacionalnoj, vjerskoj i spolnoj pripadnosti ili političkom uvjerenju*.

DNZ BiH, također, ima svoje deklaracije o više pitanja. Spomenut ćemo samo nekoliko: *Deklaracija protiv nasilja nad ženama i u porodici*, *Deklaracija o evropskoj budućnosti BiH* i sl. U njima nema nigdje ni riječi o ljudskim pravima. Ni ova stranka, ni nakon što smo ih dva puta kontaktirali, nije poslala svoje upitnike natrag.

²⁷ <http://www.dnzbih.ba/stranica/statut/17>

3.9. Savez nezavisnih socijaldemokrata RS (SNSD)

Ova stranka, prije Opštih izbora 2014. godine, imala je osam mjesta u Parlamentarnoj skupštini BiH. U *Statutu SNSD-a*, odmah na početku u članu 3,²⁸ kao jedan od političkih ciljeva se navodi: *SNSD se zalaže za ostvarivanje svih prava i sloboda predviđenih u Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda građana, bez diskriminacije na bilo kojem osnovu kao što su: pol, rasa, jezik, vjeroispovijest, političko i drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo...*

Pažnja se posvećuje kvoti mladih žena kao zastupnika SNSD-a, a u članu 51 se navodi da: *Javnost rada SNSD-a obezbjeđuje se kroz pozivanje predstavnika medija na stranačke skupove, konferencije za štampu, davanje saopštenja, izjava i intervjua stranačkih predstavnika i na druge pogodne načine.*

Uprkos planiranim mjerama za obezbjeđenje javnosti rada, navedenih u članu 51, ni iz ove stranke nismo dobili ispunjen upitnik u okviru našeg istraživanja, niti su se povodom toga oglasili na drugi način.

U svom *Političkom programu*,²⁹ također se snažno zalažu za vladavinu prava, za društvo slobode i demokratije. U tački 10, unutar ciljeva svog političkog djelovanja, još jednom je navedeno protivljenje bilo kakvoj diskriminaciji, te stoji: *Osnovna prava i slobode čovjeka i građanina, u skladu s Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, kao i drugi međunarodni standardi, moraju biti ugrađeni u pravni sistem.*

Također je važno spomenuti da se, iako se to ne primjećuje u praksi, u svom političkom programu zalažu za *odvojenost države i crkve.*

²⁸ <http://www.snsd.org/images/dokumenti/statut-snsd.pdf>

²⁹ <http://www.snsd.org/images/dokumenti/politickiProgram.pdf>

Čitajući statut i program ove stranke, izgleda da bi ona u teoriji mogla biti saveznik u borbi za ljudska prava, uključujući i prava LGBT osoba.

3.10. Srpska demokratska stranka (SDS)

SDS je prije Opštih izbora 2014. godine imao četiri mjesta u Parlamentarnoj skupštini BiH. Ovu stranku karakteriše jak nacionalni predznak, stoga ne čudi što u svom statutu, odmah na početku u članu 9 daju prednost očuvanju srpske tradicije, pravoslavne vjere, nacionalne kulture, te primarno očuvanju Republike Srpske i njenog naroda (ali i ostalih), srpskog jezika i sl.

Dalje se, ipak, u statutu³⁰ navodi da će stranka raditi na razvoju demokratije, te ljudskih i građanskih sloboda i prava, prateći načelo zabrane diskriminacije. U jednoj stavci stoji da će SDS štiti i obezbjeđivati prava manjina.

To je sve što se tiče pitanja ljudskih prava i demokratije, jer je i u *Programu SDS-a*,³¹ svaki odjeljak posvećen Republici Srpskoj i njenom napretku. Iz ove stranke, također, nisu poslali upitnik natrag, iako su u telefonskom razgovoru bili veoma ljubazni, te obećali da će se javiti.

3.11. Partija demokratskog progresa (PDP)

U *Statutu PDP-a* u članu 2³², odmah na početku stoji: *PDP je politička organizacija... koja se zalaže za razvoj i jačanje parlamentarne demokratije, vladavine prava... obezbjeđivanje osnovnih ljudskih prava i sloboda, kao i temelja otvorenog, slobodnog i demokratskog društva.*

³⁰ http://www.sdsrs.org/dokumenti/Statut_SDS.pdf

³¹ http://www.sdsrs.com/dokumenti/Program_SDS.pdf

³² <http://pdp.rs.ba/%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B8/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%82/>

PDP u svom četvorogodišnjem programu nema posebno naglašenu stavku ljudskih prava i sloboda. Ona se tek usputno spominju kroz evropske integracije, ili kao ideja kojoj su privrženi, u skladu s *Evropskom konvencijom o ljudskim pravima i osnovnim slobodama*. Upitnik nismo dobili natrag. Imajući na umu dosadašnji rad PDP-a, te prema izjavi Igora Crnadka, ipak ima prostora za optimizam da je i PDP jedna od stranaka koja bi, uz preporuke i saradnju s organizacijama civilnog društva koje se bave pravima LGBT osoba, mogla biti stranka koja prepoznaje probleme bh. LGBT zajednice i razvija politike putem kojih bi se reješavali u okviru prava manjina: "Naše opredjeljenje je da je neko ko je manjina po bilo kojem osnovu u jednom društvu ne smije zbog toga da bude pod bilo kakvom presijom, ne smije da bude na bilo koji način ugnjetavan. U tom kontekstu vidimo i problem LGBT populacije. Vidimo tu jedan prostor za drugačiji stav i za jednostavno drugačije opredjeljenje i smatramo da to niko ne smije da ugrožava, niti da na bilo koji način koristi silu ili neki drugi vid neugodnosti prema tim ljudima. Naravno, naše vrijednosti, naša opredjeljenja, koja proizilaze iz položaja jedne stranke desnog centra, su drugačija u odnosu na to, ali, opet kažem, ono što je najvažnije jeste da manjine u svakom pogledu, pa i u pogledu ove vrste opredjeljenja moraju da uživaju sva prava".

3.12. Demokratski narodni savez RS (DNS)

U Statutu DNS-a, u članu 1 i članu 4 kratko se spominje poštovanje ljudskih prava i sloboda svih građana RS-a i BiH, te poštovanje ljudskog dostojanstva slobode i jednakosti čovjeka i građanina.³³

U Programu DNS-a, obimno poglavlje je posvećeno temi ljudskih prava. Među rijetkima ističu kao problem da svi ne uživaju ljudska prava i pogotovo da ih ne uživaju svi "podjednako".

³³ <http://www.dnsrs.org/program.aspx?programCode=2&%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%82>

Naglašavaju svoju privrženost mnogim bitnim međunarodnim dokumentima, koji se tiču ljudskih prava. Zalažu se za borbu za jednakost svih građana po bilo kojem osnovu (ne navodeći izričito seksualnu orijentaciju ili rodni identitet).

Iz ove stranke, također, nismo dobili popunjen upitnik, a nisu se ni oglasili na bilo koji način.

3.13. Demokratska fronta

U programu Demokratske fronte Vizija 14-22, fokus je prvenstveno na ekonomskim pitanjima, dok zaštita i osiguravanje osnovnih ljudskih prava nije navedena kao prioritetna i ne spominje se nikako u sažetku i kratkoj prezentaciji spomenutog programa. U svom statutu i manifestu navode generalnu opredijeljenost za borbu i osiguranje ljudskih prava.

S druge strane, kroz istraživanje problema i potreba LGBT osoba u BiH, pokazalo se da je Demokratska fronta treća stranka za koju bi LGBT zajednica u Bosni i Hercegovini glasala na izborima – njih 11,8%. Ove procene ilustruje i izdvojeni odgovor na pitanje: „Kada bi ove godine bili izbori, za koga biste glasali?“ iz navedenog istraživanja: „Naša stranka i sanjam neku političku opciju, koja bi baštinila istinsku socijaldemokratiju“.

3.14. Naša stranka

Iako se u Statutu Naše stranke ne spominju prava LGBT osoba, u manifestu ove političke partije, a u skladu s eksplicitnim otklonom od etnopolitika i naglaskom na napredak demokratske i integrativne politike, stoji da će se boriti za demokratsku državu koja ni jednog svoga građanina neće marginalizirati ili diskriminirati po bilo kojoj osnovi. Nadalje, ljudska prava su spomenuta u manifestu, u posebnom odjeljku u kojem je navedeno: diskriminacija bilo kojeg građanina BiH na osnovu njegove vjere, njegove nacije, njegove narodnosti, seksualnog opredjeljenja ili ideološkog pripadanja je napad na sve nas i na državu Bosnu i Hercegovinu. Jednakopravnost svih građana i građanki na osnovu seksualnog opredjeljenja se navodi i u dokumentu Nova Bosna i Hercegovina, u kojem se posebno ističe obrazovanje kao oblast u kojoj ne smije biti diskriminacije u pristupu. Ova stranka, također, poziva na toleranciju, u prvoj liniji uzimajući u obzir naciju, ideje i konfesiju, što ima smisla uzimajući u obzir trenutno stanje u bh. društvu.

Treba istaći da se u dokumentima Naše stranke često spominju i jednake mogućnosti i borba protiv diskriminacije osoba s invaliditetom (u općim programskim ciljevima i principima), što ukazuje na paradoks tolerancije: opravdanost uskraćivanja i odbijanja tolerancije prema netolerantnima (nasilnicima), što dodatno ukazuje na njihovu principijelnu spremnost da se suoče sa onima koji šire mržnju na različitim osnovama.

U programskim opredjeljenjima navodi se Evropska povelja o ljudskim pravima i osnovnim slobodama i zabrana diskriminacije, a u rješenju koje se odnosi na kulturu, LGBT osobe se impliciraju kroz izjavu da: Svaka individua, sve društvene grupe, sve klase, svaki spol i rod moraju imati jednako pravo pristupa kulturi i jednako pravo na svoje kulturno iskazivanje. Kultura ne smije biti samo prostor etničke ravnopravnosti, nego i spolne, rodne, socijalne, dobne, profesionalne.

Edin Forto je na pitanje: “Na koji način se vaša stranka namjerava baviti unapređenjem prava LGBT osoba u Bosni i Hercegovini?”,³⁴ u video zapisima imate riječ³⁵ odgovorio: “Mi ćemo, kao što smo i do sada, nastaviti otvoreno podržavati ljudska prava, pa i prava LGBT populacije, s tim da ćemo i raditi sa organizacijama poput Sarajevskog otvorenog centra, koji se pominje u pitanju da unaprijedimo zakonski okvir, ili da unaprijedimo sve ono što je potrebno da se upravo ne dešava ono što ste rekli: porast mržnje i porast nasilja prema ovoj populaciji”.

Ideologija, navedeni principi i platforme, ali i dosadašnji istupi predstavnika Naše stranke mogu biti razlog zašto je, u istraživanju potreba LGBT osoba u BiH iz 2013. godine, najčešće označena politička stranka za koju bi ispitanici/e glasali upravo Naša stranka sa 33,8%.

³⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=Hya6fiqfATo>

³⁵ Video dostupan na <https://www.youtube.com/watch?v=Zo139MJ3xNE>

4. ZAKLJUČAK I PREPORUKE

Kao što je moguće vidjeti, LGBT osobe, kao ni i diskriminacija na osnovu seksualne orijentacije i/ili rodnog identiteta, ni druge oblasti od interesa za LGBT osobe i njihova prava (sloboda okupljanja i udruživanja, životne zajednice, zločin iz mržnje, itd.), nisu tretirani u statutima i osnovnim programskim ciljevima i vizijama navedenih stranaka za izbore 2014. godine. Sve stranke su jasno izrazile potporu i opredjeljenje za poštovanje i osiguravanje osnovnih ljudskih prava i sloboda, poštovanje međunarodnih dokumenta o ljudskim pravima, ali ideje su navedene samo deklarativno. Pojedine partije su u sažetku svojih programskih ciljeva naglašavale i borbu protiv diskriminacije, navodeći razne osnove, ali izostavljajući seksualnu orijentaciju ili rodni identitet.

Posmatrajući manifeste partija i programe za naredni četverodišnji period, sve partije su isticale svoju privrženost ideji ljudskih prava i sloboda, u skladu sa međunarodnim dokumentima koji se bave ovom temom, ali gotovo da nigdje nije kao ozbiljan problem istaknuta rastuća diskriminacija i nejednaka mogućnost ostvarivanja osnovnih ljudskih prava i sloboda, time i LGBT osoba, kao ni konkretne mjere i politike koje bi dovele do ostvarivanja principa i namjera navedenih u stranačkim dokumentima.

Ipak, 2014. godine je, prema našim dosadašnjim saznanjima, u predizbornoj kampanji prvi put postavljeno pitanje kandidatima/kinjama o pravima LGBT osoba u medijima.

Nažalost, to više govori o boljem stepenu senzibiliziranosti medija i organizacija civilnog društva, nego o samoj svijesti političara/ki o stanju ljudskih prava LGBT osoba i potrebama proaktivnog djelovanja i istupanja.

Preporuke:

1. Zagovarati zaštitu položaja i prava LGBT osoba, tako što će u programima političkih partija naglasiti zalaganje za jednakost i ravnopravnost građana/ki drugačije seksualne orijentacije i/ili rodnog identiteta.

2. Usvojiti stranačke politike koje se jasno određuju i odnose na unapređenje položaja, prava i inkluziju LGBT osoba u bosanskohercegovačko društvo u oblastima:

- **diskriminacije** (izmjene Zakona o Zabrani diskriminacije BiH, strategija i akcioni plan za borbu protiv diskriminacije na nivou BiH, između ostalog i na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta);
- **nasilja, zločina i mržnje i govora mržnje prema LGBT osobama** (izmjene i dopune Krivičnog zakona FBiH da bi se uključile odredbe o zločinu iz mržnje i odredbe o govoru mržnje i na temeljima seksualne orijentacije i rodnog identiteta, edukacija i informisanje sudija/sutkinja, tužitelja/ica, policijskih službenika/ca i državnih službenika/ca o zločinima iz mržnje i govoru mržnje usmjerenim protiv LGBT osoba)
- **slobode okupljanja i udruživanja** (javna podrška slobodi okupljanja i udruživanja LGBT osoba u BiH, edukacija i informisanje sudija/sutkinja, tužitelja/ica, policijskih i državnih službenika/ca o posebnim izazovima koji se odnose na slobodu okupljanja LGBT osoba kako bi se ovakvi događaji adekvatno zaštitili, a kršenja ove slobode procesuirala);
- **obrazovanja** (edukacija državnih službenika_ca o pravima LGBT osoba, uklanjanje diskriminatornih i uvredljivih sadržaja iz udžbenika, uvođenje LGBT inkluzivnog obrazovanja, uvođenje LGBT specifičnih modula u obrazovanje budućih profesionalaca_ki);
- **trans* pitanja** (omogućavanje medicinske podrške

- promjeni spola trans* osobama te pokrivanje troškove zahvata kroz sisteme socijalne zaštite i definisanje jasnih procedura za zakonsko priznavanje promjene spola);
- **istospolnih zajednica** (usvajanje i provedba zakona u sve tri upravne jedinice (Republika Srpska, Federacija BiH, Brčko distrikt) kojima bi se zakonski priznale istospolne veze i definirale dužnosti i prava zajedničkog života dvije osobe u istospolnoj zajednici sa posebnim fokusom na socijalna i ekonomska prava.
3. Kroz institucije sistema podržati usvajanje zakona i mjera navedenih u prethodnoj preporuci koje će dovesti do stvarne ravnopravnosti LGBT osoba u BiH društvu, te doprinijeti njihovoj inkluziji.
4. Edukovati politički kadar o pravima i slobodama LGBT osoba.
5. Uključiti se u zagovaranje ravnopravnog društvenog položaja LGBT osoba kroz javne medijske nastupe, te na taj način uticati na društvenu svijest ukazivanjem na važnost rješavanja problema nevidljivosti LGBT osoba u društvu. Medijski prostor ne treba koristiti za homofobne izjave, već za promociju tolerancije, ravnopravnosti i jednakosti građana/ki u procesu ostvarivanja prava, bez obzira na seksualnu orijentaciju i/ili rodni identitet.

DODATAK

UPITNIK O PODRŽAVANJU PRAVA LGBT OSOBA U BOSNI I HERCEGOVINI

Putem upitnika, koji je pred vama, nastoje se prikupiti stavovi u najrelevantnijim političkim strankama u Bosni i Hercegovini o aktuelnim socijalnim i ekonomskim pitanjima u vezi s LGBT osobama u BiH. Na osnovu dobijenih rezultata, radit će se analiza stepena političke podrške LGBT problemima. Molimo Vas da izdvojite pet minuta svoga vremena za ispunjavanje upitnika

1. Da li u vašoj stranci smatraju da LGBT osobe treba da imaju jednaka građanska prava, kao i sve ostale osobe u BiH?

U skladu sa Ustavom BiH, Evropskom konvencijom o ljudskim pravima i osnovnim slobodama, te ostalim relevantnim dokumentima za zaštitu ljudskih prava.

Da

Ne

Nikad nije bilo riječi o tome

2. Da li bi u vašoj stranci podržali uvođenje sadržaja, koji se tiču LGBT tema, u već postojeće predmete nastavnih programa srednjih škola, s ciljem povećanja tolerancije i socijalne inkluzije, a smanjenja diskriminacije i nasilja nad LGBT osobama?

Analiza srednjoškolskih i fakultetskih udžbenika pokazuje da se u obrazovnom sistemu ne spominju teme u vezi s LGBT osobama, ili se spominju u netačnom kontekstu (da je homoseksualnost bolest ili poremećaj, što je u medicini i psihologiji odbačeno davno).

Da Ne Nikad nije bilo riječi o tome

3. Da li bi u vašoj stranci podržali donošenje zakona o registrovanom partnerstvu za istospolne parove u Bosni i Hercegovini, na osnovu kojeg bi se mogla rješavati socijalni i ekonomski problemi LGBT parova?

Istospolne zajednice, koje su brojne u BiH, nisu prepoznate u postojećem zakonskom okviru, što znači da ove osobe nemaju nikakva socijalna i ekonomska prava (nasljeđivanje imovine ili penzije poslije smrti partnera/partnerice, posjeta teško bolesnom partneru/partnerici u bolnici, rješavanje zdravstvenog osiguranja preko partnera/partnerice i slično).

Da Ne Nikad nije bilo riječi o tome

4. Da li bi u vašoj stranci podržali uvođenje pojedinih datuma bitnih za obilježavanje ljudskih prava LGBT osoba u Program obilježavanja značajnijih datuma iz oblasti ljudskih prava u BiH?

Ovaj Program, Vijeće ministara BiH je usvojilo 2008. godine i sadržava datume u vezi sa svim manjinskim i marginalizovanim grupama u BiH, osim za LGBT zajednicu.

Da Ne Nikad nije bilo riječi o tome

5. Da li bi članovi/ce vaše stranke podržali organizovanje parade ponosa u BiH?

U svim zemljama nastalim raspadom Jugoslavije održavaju se parade ponosa, osim u BiH i na Kosovu. Ovo protestno okupljanje ima prije svega politički značaj, jer se koristi elementarno pravo, zagarantovano ustavom, na slobodno okupljanje i protest.

Protest u vidu parade ima za cilj da naglasi da je diskriminacija prema LGBT osobama i dalje prisutna, a ponos ovdje predstavlja ponos zbog hrabrosti u borbi za svoja prava (nije u pitanju ponos zbog seksualne orijentacije kao takve).

Da Ne Nikad nije bilo riječi o tome

6. Da li bi se u vašoj stranci zalagali za uvođenje institucije zločina iz mržnje u Krivični zakon FBiH, kojim bi se, pored

ostalog, strožije kažnjavala krivična djela počinjena iz mržnje?

Nije mali broj LGBT osoba u BiH, koje su žrtve krivičnih djela počinjenih iz mržnje zbog njihove seksualne orijentacije ili rodnog identiteta.

Da

Ne

Nikad nije bilo riječi o tome

7. Da li bi se u vašoj stranci zalagali za to da Zavod za zdravstveno osiguranje pokriva troškove promjene spola transeksualnim osobama?

U BiH, prema procjenama, oko 300 osoba želi da promijeni svoj spol.

Da

Ne

Nikad nije bilo riječi o tome

8. Da li bi u vašoj stranci javno osudili govor mržnje u javnosti, u slučaju organizovanja nekog LGBT događaja u BiH?

Svakom javnom događaju prethodi porast izjava, koje sadrže govor mržnje i poticanje na mržnju i nasilje prema LGBT osobama, u medijima i na društvenim mrežama, nerijetko i od političara/ki.

Da

Ne

Nikad nije bilo riječi o tome

9. Da li bi u vašoj stranci podržali izradu opsežne strategije za suzbijanje diskriminacije u BiH?

Strategija bi imala za cilj predviđanje i poduzimanje konkretnih mjera koje bi pomogle pri smanjenju slučajeva diskriminacije LGBT osoba u BiH, te identifikovanje institucija koje bi bile nadležne za njihovo provođenje.

Da

Ne

Nikad nije bilo riječi o tome

10. Da li na Opštim izborima 2014. godine računate na glasove LGBT osoba?

LGBT osobe čine oko 10% biračkog tijela u BiH.

Da

Ne

Nemam mišljenje

Molimo Vas da navedete osobne/lične podatke u produžetku: Ime, prezime, funkcija u stranci

O AUTORU_ICAMA

Darko Pandurević (1991, Sarajevo) student je Pravnog fakulteta na Univerzitetu u Sarajevu i volonter Sarajevskog otvorenog centra. Autor je policy papera Konkretna preporuka za poboljšanje položaja trans* osoba u Bosni i Hercegovini, objavljenog u ediciji Human Rights Papers Sarajevskog otvorenog centra.
E-mail: darko2191@gmail.com

Emina Bošnjak (1983, Zenica), feministkinja i LGBT aktivistkinja, radila je kao programska koordinatorica od 2012. godine na različitim projektima vezanim za prava LGBT osoba u Sarajevskom otvorenom centru, a od juna 2014. godine kao programska rukovoditeljica doprinosi upravljanju organizacije, godišnjem narativnom i finansijskom izvještaju organizacije, pripremi i izvršavanju državnih i međunarodnih akcija zagovaranja, te produkciji godišnjih izvještaja ženskih i LGBT ljudskih prava.
E-mail: emina@soc.ba

Naida Kučukalić (1983, Sarajevo) - nakon dvije godine studija matematike na PMF-u u Sarajevu, završna je godina odsjeka Socijalni rad na FPN-u, u Sarajevu. Aktivizmom i vođenjem treninga i radionica bavi se zadnjih 12 godina, počevši u nevladinom sektoru, da bi nastavila rad i doedukaciju sa Populacijskim Fondom Ujedinjenih Nacija (UNFPA), ali i drugim internacionalnim organizacijama. Bavi se temama seksualnog i reproduktivnog zdravlja i ljudskih prava, programima zdravlja za mlade, a radila je i sa

marginalizovanim grupama. Certifikovana trenerica za razvoj programa i treninga od strane IPPF-a i UNFPA, kao i trenerica u oblasti zagovaranja te rada sa seksualnim radnicama/ima. Od septembra 2014. godine zaposlena u Sarajevskom otvorenom centru kao koordinatorica programa na radu sa LGBT zajednicom.

E-mail: naida@soc.ba

O SARAJEVSKOM OTVORENOM CENTRU

Sarajevski otvoreni centar (SOC) zagovara puno poštivanje ljudskih prava i društvenu inkluziju LGBT osoba i žena. Sarajevski otvoreni centar je nezavisna, nestranačka, neprofitna organizacija koja teži osnažiti LGBT (lezbejke, gej, biseksualne i trans*) osobe i žene kroz jačanje zajednice i građenje pokreta. SOC također javno promovira ljudska prava LGBT osoba i žena, te zagovara unaprijeđeno zakonodavstvo i bolje politike u Bosni i Hercegovini na državnom, evropskom i međunarodnom nivou.

U periodu 2007–2011. radili smo na različitim projektima vezanim za istraživanja iz oblasti političkih nauka, političku edukaciju, književnost, film, umjetničke promocije i međureligijsko obrazovanje, a da nismo imali jasno definisane programe, ured, niti zaposleno osoblje. U 2011. otvorili smo prvi ured i prvi stalno zaposleni tročlani tim počeo je sa radom u Sarajevskom otvorenom centru. Od prvobitna tri (maj 2011. godine), broj članova_ica tima skočio je na 12 zaposlenika_ca (april 2015. godine).

Sarajevski otvoreni centar je članica nekoliko lokalnih, regionalnih i međunarodnih mreža civilnog društva, vodi Inicijativu za monitoring EU integracije BiH, te je jedna od najaktivnijih članica Ženske mreže BiH. Sarajevski otvoreni centar je osnivač i upravlja LGBT web portalom lgbt.ba, bosanskohercegovačkim virtuelnim prostorom namijenjenom javnosti i LGBT zajednici.

www.soc.ba // www.lgbt.ba // www.zenskamreza.ba // www.eu-monitoring.ba